

BANU MUSTAN DÖNMEZ 1976 yılında Rize’de doğdu. Ortaokul ve Lise öğrenimini İzmir’de tamamladıktan sonra, 1993 yılında Ege Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Türk Halk Müziği Ses Eğitimi Bölümü’nde bir yıl eğitim aldı.

1994 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü’ne girerek, 1999 yılında bu bölümde lisans öğrenimini tamamladı. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı’nda master ve doktora eğitimini 2008 yılında tamamladı.

2009 yılında İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü’nde, Öğretim Görevlisi Dr. olarak göreve başladı. Aynı kurumda 2011 yılında Yardımcı Doçent, 2013 yılında Doçent oldu. 2011 yılında bu kurumda Müzikoloji Anabilim Dalı Başkanı, 2017 yılında Müzik Bölüm Başkanı olarak görev aldı.

2018 yılında, yeni kurulan Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi, Müzikoloji Anabilim Dalı’na atandı. Halen atandığı bu kurumda görevine devam etmektedir.

Müzikolojinin farklı alt disiplinleri (dinsel müzik etnolojisi, etnomüzikoloji, tarihsel müzikoloji, müzik sosyolojisi) üzerine birçok çalışma yapmış, ulusal ve uluslararası bildiri ve makaleleri yayınlanmıştır. *Müziğin Kökeni Üzerine* (2014) ve *Alevi Müzik Uyanışı* (2014) adlı iki kitabı bulunmaktadır.

ETNOMÜZİKOLOJİNİN
TEMEL
KAVRAMLARI

Kavramlar, Terimler, İsimler

BANU MUSTAN DÖNMEZ

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 462
İnceleme-Araştırma 305
Müzik Bilimleri Dizisi-18
ISBN 978-605-9911-56-6

Müzik Bilimleri Dizisi Editörü:
Vural Yıldırım

Etnomüzikolojinin Temel Kavramları
Banu Mustan Dönmez

© Bağlam Yayıncılık
© Banu Mustan Dönmez

Birinci Basım: Eylül 2019
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa - Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
TEŞEKKÜR.....	9
I. BÖLÜM	
ETNOMÜZİKOLOJİDE TEMEL KAVRAM ve TERİMLER	11
A.....	13
B.....	29
C.....	36
Ç.....	39
D.....	43
E.....	55
F.....	72
G.....	78
H.....	87
İ.....	93
K.....	100
L.....	122
M.....	124
N.....	164
O.....	166
P.....	173
R.....	181
S.....	184
Ş.....	198
T.....	200
U.....	218
Ü.....	220
V.....	221
Y.....	222

II. BÖLÜM

ETNOMÜZİKOLOJİDE TEMEL İSİMLER	229
EKLER.....	289
KAYNAKÇA.....	295

ÖNSÖZ

Müzik üzerinden kültür analizi yapabilme becerisi, etnomüzikolojinin temelini oluşturur ve bu beceriyi kazanabilmek hiç kolay değildir: Felsefi bir birikim, tarihsel bir deneyim ve özel bir beceriyi gerektirir. Bu çalışmanın hayata geçirilmesi, öğrencilerle yaptığımız derslerde öğrencilerde fark ettiğimiz kavram bilgisi eksikliğinden ileri gelmiştir. Amacımız, özellikle lisans ve lisansüstü öğrencilerimize ve ilgili okuyuculara, henüz yeni denebilecek ve Türkiye'deki özgün ve çeviri literatürü oldukça sınırlı sayıda olan etnomüzikoloji disipliniyle ilgili kavramlar konusunda yol gösterici olmaktır.

Bir bilim disiplini ne kadar yeni olursa, o disipline bağlı terminoloji de o kadar yeni ve belirsizliklerle dolu olacaktır. Etnomüzikolojinin olgunlaşma süreci, tarihsel müzikolojiyle karşılaştırıldığında daha yenidir. Özellikle de Türkiye için düşünüldüğünde, bu disiplinin olgunlaşması daha da yenidir. Bu yeni disiplinde ilerlemek için kullanılan terminoloji de Türkiye'de henüz yerleşmemiştir. Dolayısıyla bir Türk etnomüzikologu olarak ülkemiz etnomüzikolojisindeki bu terminoloji sorununu mümkün olduğunca gidermeye çalışmak, bizim için akademik bir sorumluluk haline gelmiştir.

Bir bilim disiplini ne kadar disiplinlerarası olursa, kullandığı terminoloji de o kadar genişlemektedir. Etnomüzikoloji, tarihsel müzikoloji ile karşılaştırıldığında çok daha disiplinler arası olarak çalışmaktadır. Etnomüzikolojinin bu yapısı, doğal olarak bu disiplini uygulamak için gerekli olan terim haznesini de oldukça geniş kılmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmanın etnomüzikoloji disiplini adına gerekli olan tüm kavramları tam olarak içermesi de asla beklenmemelidir. Bir disiplin düşününüz ki

antropoloji, sosyoloji, felsefe, mitoloji, etimoloji, folklor, müzik teorisi, politika, tarih, nümismatik ve doğa bilimsel disiplinler de dhl birçok alanla i içe ise, bir etnomzikoloğun birçok disipliner kavramdan haberdar olması gerekir. Bunu öğrencilerden olduğu kadar biz akademisyenlerden de beklemek hemen hemen olanaksız olduğu için biz, tez hazırlayacak ya da araştırma yapacak öğrenciye, öncelikle araştırma yapacağı alanın terminolojisine hkim olmasını öneririz. Bu nedenle derslerde önerdiğimiz ilke, gerek internet gerekse matbu yayın aracılığıyla Türkçe, İngilizce, Latince, Osmanlıca Sözlüklerin yanı sıra ‘‘Sosyal Bilimler Terimleri Sözlüğü’’, ‘‘Felsefe Terimleri Sözlüğü’’, ‘‘İletişim Terimleri Sözlüğü’’, ‘‘Sözcük Kkenbilim Sözlüğü’’, ‘‘Dünya İnançları Sözlüğü’’ gibi birçok sözlüğü yanlarından eksik etmemeleri ve bunlara sıklıkla başvurmalarıdır.

Bu öneriye ek olarak, disiplinler bir terminolojinin tam anlamıyla yerleşebilmesi için, yalnızca sözlüklerde var olan anlamlarının tahayyül edilmesi değil, bu terminolojileri içeren literatürün sürekli okunması gerektiğini, kavramların ancak bu biçimde oturabileceğini de öğrenciye iletmekteyiz. Bu bağlamda bu kitap, etnomüzikolojinin Türkiye’deki önemli bir açığını kapatmaya yönelik bir ilk olmakla birlikte, kitabın yazarı kesinlikle disipline yönelik tüm açığı kapatmaya yetkin olduğunu iddia etmez; bilakis bu kitap, özellikle Türkçe bir etnomüzikoloji literatürü olarak okuyucuya yol gösterme ve onu ele alınan yeni kavramlara alıştırma amacını taşıyacaktır.

Çalışma iki bölüme ayrılarak oluşturulmuştur: ‘‘Etnomzikolojide Temel Kavram ve Terimler’’ adlı ilk bölümde, adından da anlaşılacağı gibi etnomüzikoloji yapabilmek için gerekli temel kavram ve terimler alfabetik sırayla ele alınmıştır. ‘‘Etnomzikolojide Temel İsimler’’ adlı ikinci bölümde ise, etnomüzikolojide iz bırakmış belli başlı isimler, soyadı temel alınarak alfabetik sırayla ele alınmıştır.

Bir nebze işık olabilirsek ne mutlu bize...

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőme aőamasında bağlama icra uzmanı Prof. Erol PARLAK'a "trk derlemecileri" konusundaki aydınlatıcılığından dolayı; müzik teknolojisi uzmanı Doç. Dr. Arda EDEN'e Türkiye'deki müzik teknolojisi literatürü ile ilgili aydınlatıcılığından dolayı; müzik teorisi uzmanı Dr. Öğretim Üyesi İlker Deniz BAŐUĐUR'a Batı Sanat Müziği ve çok sesliliği ile ilgili birtakım terminolojiler konusundaki aydınlatıcılığından dolayı teşekkür ediyorum.

I. Bölüm

ETNOMÜZİKOLOJİDE TEMEL KAVRAM ve TERİMLER

A

Ağıt (İng. lament/requiem/elegy): Türkçe karşılığı ağlamak sözcüğünden türetilerek oluşturulan ağıt, hüznün edebi ve müziksel bir dille ifade edilmesi anlamına geçmektedir. Kültürden kültüre farklılık gösteren ağıt türlerinin buradaki anlamı, requiem¹ gibi Batı Sanat Müziği formuna ait olanlar değil, yerel nitelikli olanlardır. Anadolu kültürüne ait yerel anlamdaki ağıtı, “doğaçlama ve serbest ritim/ezgiye dayanan” ve “doğaçlama ve serbest ritim / ezgiye dayanmayan” ağıtlar olarak ikiye ayırabiliriz. Genellikle ölüm üzerine yakılan ağıtlar, acıyı müzikle ifade etmeye yarayan ve birçok kültürde bulunan ağıt türleridir. Anadolu’da, ölüm ağıtlarının yansıra kına gecesinde mutlaka söylenen gelin ağıtları da yaygındır.²

Ağıtlar, doğaçtan (enstantane olarak) ve serbest ezgiler ve ritimle ve genellikle kadınların acıyı ifade etmek için yaktığı çok özel bir yöresel müzik türüdür.³ Bunun yanı sıra bestelenmiş ağıtlar, ezgisel, ritmik ve sözsel anlamda doğaçlamayla oluşturulmasa da, özellikle halk kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır.

Ağıtın etnomüzikolojik açıdan en önemli özelliği, doğaçlanmış ya da bestelenmiş tüm ağıtların, kültürel analiz için ideal bir müzik formu olmasından ileri gelir. Acıyla yapılan müzik icrası,

---

¹ Batı Sanat Müziğinde ölüm için bestelenen bir kilise türü olup Mozart, Verdi, Faure, Berlioz gibi birçok Batı Sanat Müziği bestecisi, bu alanda örnekler vermiştir.

² Mehmet Özbek, *Türk Halk Müziği El Kitabı Terimler Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.7.

³ Banu Mustan Dönmez, "Müziksel İletişim Biçimi Olarak Anadolu Ölüm Ağıtları", *Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 32, Sayı 1, 2008, s.140-141.

öz kültürü direkt olarak açığa çıkaracaktır. Dolayısıyla ağıtlarda, kullanılan dilden ezgisel kalıp ve sistemlere kadar her müzik öğesi, yerel kültürün hızlı bir biçimde ortaya çıkmasını sağlar. Öz olarak söylemek gerekirse ağıt, anadilde ve ana kültürde yakılır, sözgelimi anadili olarak Kürtçeyi kullanan bir kadının ölüm ağıtını İngilizce yakması beklenemez. Bu açıdan ağıtlar, etnomüzikoloji açısından önemli bir veri havuzudur ve derlenmesi gereken temel müzik gereçleridir.

Alan/ Saha (İng. *field*): Alan, yöntemsel bakımdan araştırma ve analiz yapılması için gerekli olan ve özellikle etnografik verilerin toplanması amacıyla araştırma ve gözlem yapılan mekândır. Alan, kırsal bir bölge, bir şehir varoşu ya da avcılık ve toplayıcılıkla geçinen insan kümelerinin bulunduğu ücra bir bölge bile olabilir. Alan, folklor, antropoloji ve etnomüzikoloji gibi disiplinler için temel veri kaynaklarından biridir.

Alan Araştırması/Etnografik Araştırma (İng. *field work/research-ethnographic work/research*): Daha çok mikro ölçekli bölgelerin detaylı incelemesi amacıyla tasarlanmış olan nitel araştırma tekniklerinden bir tanesidir. Özellikle folklor, antropoloji, etnomüzikoloji, köy sosyolojisi gibi alanlarda kendisine sıklıkla başvuru alan, ancak günümüzde kent ortamında da yapılan ve gözlem, görüşme, sözlü tarih derlemesi, kültür ürünleri derlemesi (müzik ya da diğer somut ve soyut kültür ürünleri) gibi yöntem ve tekniklerle çokça desteklenen bir araştırma türüdür.

Kavramın etnomüzikoloji açısından önemi, betimsel araştırma yöntemleri ve kültür analizi aracılığıyla kullanılan bir teknik olan alan araştırmasının, antropoloji gibi etnomüzikolojinin de temel tekniklerinden biri olmasıdır. Özellikle yazısız ve kayıt altına alınmamış kültürlerin, bunun yanı sıra sürekli devinen bir yapıya sahip olan birçok kültür türünün birincil elden analiz edilebilmesinin temel tekniği alan araştırmasıdır.